Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.esosder.org
Electronic Journal of Social Sciences ISSN:1304-0278
Bahar -2018 Cilt:17 Sayı:66 (801-815) Spring-2018 Volume:17 Issue:66

HANSE BİRLİĞİNDEN HANSE KENTLERİNE: HANSE TÜCCARLARI ÜZERİNE EKONOMİ POLİTİK DEĞERLENDİRME

FROM HANSE LEAGUE TO HANSE CITIES: AN ECONOMIC POLITICAL EVALUATION ON HANSE MERCHANTS

Hülya DERYA[1]

Öz

Alman kökenli tüccarların oluşturduğu Hanse Birliğinin kentlerde, kırda devlet otoritesinin yerini alarak nasıl oluştuğu iktisadi düşünceler tarihi açısından Merkantalizme (ticari kapitalizme) zemin hazırladığı için önem arz etmektedir. Bu makalede ortaçağın yansıması olan Alman Hanse tüccar birliğinin "Hanse kentlerine" evirilerek Kuzey ve Batı Avrupa ile yaptıkları ticaretin yerleşke boyutu araştırılmıştır. Tüccar Hanse'si kent Hanse'sine dönüşüp Brügge, Rusya, Norveç ve İngiltere'de yerleşkeler kurarak kök salmıştır. Her bir kent Hansesi kurdukları yerleşkelerde ülkelerinin menfaatlerini önceliklendirip bu durumu siyasal erke kabul ettirmiş ve bu doğrultuda ticaret antlaşmaları yapmışlardır. Bu durum daha önce illegal bir yapılanma olan korsanlar sebebi ile geliştirilemeyen ekonomik faaliyetlerin de artmasına yol açmıştır. Avrupa da tüccar sınıfının ekonomik ve sosyal alanda daha iyi bir yerde konumlanması yine bu gelişmeler ışığında olmuştur. Ticari gelişmeler ışığında artan gelir birçok yerde milli burjuvanın oluşumuna katkıda bulunmuştur. Kent Hanse birliklerinin iktisadi düşünceler tarihinde ekonomik ve toplumsal etkileri ile ilk örneklerden biri olmasının önemine binaen çalışmada bu durumun izleri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hanse, Hanse kentleri, Londra, Novogrod, Bergen

Abstract

The Hanse League which is formed by German merchants was constituted in the cities, in the countryside by replacing the state authority, and this formation is important in terms of the history of economic thought as it paved the way for the Mercantilism (commercial capitalism). In this article, the size of the settlement of trade of the German Hanse merchant union, a reflection of medieval history, by "evolving" into the "Hanseatic towns" with North and Western Europe has been researched. Merchant Hanse has turned into city Hanse, rooted in Bruges, Russia-Novogrod, Bergen and London. Each city Hanse has prioritized the interests of their countries in the settlements they have established, made them accept to political power in the settlements they built, and made trade agreements in this direction. This has led to an increase in economic activity that could not be improved due to pirates, which had previously been accepted as illegal structures. It is again in the light of these developments that the merchant class is located in a better place in the economic and social area in Europe. Increased revenue owing to commercial developments has contributed to the formation of national bourgeois in many places. This study is based on the importance of Town Hanse's union being one of the earliest examples of economic and social influences in the history of the economic thought.

Keywords: Hanse, Hanse Cities, London, Novogrod, Bergen

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hulyaderya11@gmail.com

Makale Geliş Tarihi:01/12/2017 Makale Kabül Tarihi:17/03/2018 Makale Türü: Araştırma
DOI:10.17755/esosder.384944

1. GİRİŞ

Hanse 12.- 17. Yüzyılları arasında Alman tüccarların oluşturduğu bir birliktir. Hanse kelimesi Alman prenslikleri dışında faal olan tüccarlar için kullanılırdı. Bu tüccarların nerden nereye ticaret yaptığının bir önemi yoktu. Hanse tüccar birliği daha sonraları "Hanse kentlerine" evirilmiştir. Kendi çıkarlarını siyasal erke kabul ettirmiş bir birliktir. İlk milenyumla birlikte ortaya çıkan sosyo-politik ve sosyo-ekonomik gelişmeler sonucunda Lübeck kenti ve bununla birlikte Hanse önem kazanmaya başlamıştır. Lübeck kenti savunma ve gemilerin yanaşma koşulları daha iyi olduğu için Trave ve Wakenitz'in birleştiği noktada kurulmuştur. Hanse hem Alman hem de Avrupa ortaçağ tarihinin emsalsiz bir fenomeniydi. Hiçbir Avrupalı kent birliği ne üye kent sayısı ne de süreklilik ve tarihsel etki bakımından Hanse'ye yaklaşamamıştır. Hanse 14. Yy. – 15. Yy. arasında gücünün doruğundayken, 200'den fazla kent bu birliğe dâhildi. Bölge itibarıyla kuzeyde Stockholm-Visby, güneyde Krakau, doğuda Estonya ve batıda Hollanda arasındaydı. Hanse kent birliği 400 yılı aşkın bir süre Rusya'dan İspanya'ya, İskandinavya'dan Kuzey İtalya'ya ya kadar etkindi. Hanse kentleri özellikle Kuzey ve Batı Avrupa arasındaki hammadde, yarı mamul ve gıda maddesi ticaretini bu birlik kontrol ediyordu. Bunun için yerleşke sistemine geçilmişti. En büyük yerleşke Rusya'da Novogrod ve Londra'da bulunuyordu. Hanse yerleşkeleri Avrupa'nın pek çok ülkesinin kültürel, ekonomik ve politik gelişiminde derin izler bırakmıştır. Bu etki bugün kendisini hala göstermektedir, özellikle mimarinin ve Almancanın bu bölgelerde hala canlı olduğu görülmektedir. Ortaçağ yansıması olan Hanse Birliğinin kentlerde, kırda ve ulaşım yollarında ticaretin önemini artırarak tüccar kapitalizmine nasıl zemin hazırladığı iktisadi düşünceler tarihi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca birçok yerde milli burjuvanın oluşumuna katkıda bulunmuştur.

Bu çalışmada ilk önce Hanse tüccar birliğinin Kent Hanse'sine nasıl dönüştüğü ve Hanse yerleşkelerinin ayrıcalıkları ele alınmıştır[2]. Daha sonra dört Hanse yerleşkesi Norveç-Bergen, Brügge, İngiltere ve Rusya-Novogrod incelenmiştir. Son olarak çalışma değerlendirilmiştir.

Ulusal literatürde ilgili kaynak ve akademik araştırma olmaması sebebi ile Lübeck Hansesi ile bir çalışma serisi tarafımızdan başlatılmıştır. Bu çalışma ilgili serinin ikinci çalışmasını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Çalışma, metodik açıdan tarihsel gerçeklere dayanmıştır. Konu, Almanya İktisat Tarihi birincil kaynakları taranarak incelenmiştir.

2. HANSE TÜCCAR BİRLİĞİNİN KENT HANSESİNE DÖNÜŞMESİ

Hanse tüccar birliğinden önce ilk birlik olan "gemeinschaft kopman" kuruldu ve Baltık denizinde faaliyet göstermeye başladı. Farklı bölgeler birbirlerine karşı alım satım hakkı tanıyarak ticareti geliştirdiler. Bu tür antlaşmalara Ortaçağda dahi tüm tüccarlar olumlu bakıyordu. Çünkü bu yolla gümrüklerden kurtuluyorlardı. Almanya'nın doğuya genişlemesi Hanse'nin yükselmesinde önemli rol oynamıştır 850-1200 yılları arasında Almanya'daki nüfus artışının etkisi ile tarım sektörü ister istemez gelişmek zorunda kaldı. 8. Yy 'da nadasa bırakmayla ilgili tarla teknikleri geliştirildi. 9. Yy 'da atların ayaklarına nallar çiviyle çakılmaya başlandı. Slav sabanı ise 10. Yy 'da keşfedildi. Aynı şekilde at 1080 yılında tarım içerisinde kullanılmaya başlandı. Toplumun tepesinde soylular vardı ve bunları çiftçiler takip ediyordu. Zanaat o dönemde geçerli değildi. Görkemli katedraller, kiliseler vs. çok önemli addedilmiyordu. Zanaatkârlık ve üretim o dönemde çok popüler değildi, bu durum ancak Papa'nın "dua et ve çalış" düsturunu en yüce vazifelerden biri olarak kabul ettikten sonra

[2] "Hanse" özel isim olduğundan Türkçede değiştirilmeden kullanılması gerekmektedir. Türkçede "Hansa" olarak kullanımlar yanlıştır.

değişti. Bu aşamadan sonra artık manastırlar iktisadi hayatı tetiklemeye başladı (Hoffmann,1977 :43).

Bir sonraki aşamada zanaatkârlar oluşmaya ve bunlar lonca birliklerinde toplanmaya başladı. O dönemde bir dükkânı ancak usta açabiliyordu. Ustalık sınavları sıkı kurallara tabiydi. Zanaatkârların büyük bölümü yerel pazarın ihtiyaçlarını karşılamak için çalışıyordu, ama bununla birlikte ihracat için mamul üretimi de mevcuttu. Bu dönem kentlerin kurulduğu dönemdir. Nüfus artışıyla birlikte binlerce kişi kentlere göç etti ve burada Alman el işlerinin gelişimini sağladı. 12. – 15. Yy. arası aynı zamanda loncalar yeni bir ayrıcalıklı sınıf oluşturmaya ve kısmen kiliselerde dahi etkili olmaya başladı. Üretilen malların uzaklara satabileceği insanlara gereksinim vardı. Zanaatkârlar git gide ihracata yöneldi aracı tüccarlar vasıtası ile ve sermayeyle tüccarlara bağımlı hale gelmeye başladı. Sadece bunlar Avrupa çapında iş yapabilme kabiliyetine sahipti. İşte bu tüccarlar Hanse birliğinde bir araya geldi. Kelimenin esas anlamı topluluk anlamını taşımaktadır. Özellikle uzak yerlerde ticaret yapan tüccarlar, öncelikle buralara ticari sefer düzenlediklerinde birlikte hareket ediyordu. Karşılıklı destekle bu tüccarların o ülkelerde daha güvenli olacakları aşikârdı. Hanse tarihi araştırmaları iki safhada değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki 1160-1358 arası tüccar örgütlenmesi aşaması ve 1360-1669 arası kent örgütlenmesi aşamasıdır. Hanse'de tüccar - kent arasında bir işbirliğinin yadsınamaz olduğu ileri sürülmektedir. Buna rağmen yukarıdaki ayrışım Hanse tarihinin kaba bir şemasını aktarmaktadır. Bunun Hanse'nin kuruluş ve gelişme devresi olarak da değerlendirebiliriz. Tüccarların kent belediyeleri ile olan işbirliği, Hanse ticaretinin çerçevesini oluşturmuştur. Kentleşme dönüşümüyse düzenli hale gelen Hanse kurultaylarının başlaması ve 1358 yılında "Alman Hanse Kenti" ifadesinin kullanılmasıyla sonuçlanmıştır.[3] Tabi ki 13. ve 14. Yüzyıldaki politik durumda Hanse'nin serpilmesinde etkili olmuştur (Puhle, 2006 :196-201). Tüccar Hanse'si kent Hanse'sine en geç 14. Yüzyılda dönüşmüştür.[4] Hanse'nin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde "toprak ilkesi" önemli değildi. Bunun yerine Roma ve Germen kaynaklarından alınan "kadro ilkesi" önemlidir. Kadro ilkesi doğrultusunda yabancı bir gücün kontrolündeki alanda bulunan bir Hanse tüccarı, kendi memleketi lehine çalışmalarını sürdürmüştür. Tabii yerleşke düzenine geçildikten sonra kurumsallaşmıştır. Hanse yönetiminde esas olan kurultaylar olmuştur. Bu kurultaylar yasama, yargı, yürütme niteliğindeydiler[5]. Her kent kurultayın yapılacağı yere temsilci gönderiyordu. Hanse yabancı ülkeler karşısında siyasal güç gibi davranmıştır. Bu bağlamda yabancı devletlerle yapılan yazışmalar açıklayıcı niteliktedir. Çünkü bu vesikalarda her zaman bir egemenin diğer

[3] Hanse'ye dâhil olma kriteriyse, belirli bazı şartları yerine getirme ve Hanse'yi çatışmalara sokmamaktı. Bazı kentler zaman zaman dışlandı (ör. Köln burada İngiltere'ye karşı savaşı desteklemediği için dışlandı). Bir vatandaşın tam üye olabilmesi için ise Alman olması gerekiyordu. Tam olarak Hanse'nin politik ve ekonomik güce kavuşması, sadece ve sadece 13. Yy'da imparatorluk gücünün zayıflaması sayesinde gerçekleşti. Hanse birliklerinin yoğun olarak yapılanmaya başladığı 13. Yy'ın sonunda 23 Hanse kenti, 14. Yy'nın sonunda 51 ve 1480'lere gelindiğinde 108 şehre kadar çıkmıştır. Ayrıca (Stoob,1995.89). Alman imparatoruysa bu oluşumu kendi yönetiminden bağımsız bir birlik olarak görüyordu. Hanse Birliği, imparator ve kentler arasındaki sürtüşmelerde Hanse çıkarı zedelenmediği sürece taraf olmuyordu. Eğer iki Hanse kenti arasında çatışma olursa, o zaman üçüncü bir kent aracı olabiliyordu. Hanse'nin Alman imparatoruyla olan ilişkisi oldukça yüzeyseldi. İmparator Hanse faaliyetlerini durdurmak için hiçbir şey yapmıyordu. Hanse'ye hiçbir zaman ne imparator ne de yerel egemenler tarafından ayrıcalık tanınmıyordu. Ayrıcalıklar sadece kentlere veriliyordu. Hanse hiçbir zaman bir bölgeyi devlet yapısı içerisine kavuşturmaya çalışmamıştır. Hanse her zaman kentlerin özgürce bir araya geldikleri ve ticari çıkarlarını korudukları bir yapı kimliğini korumuştur (Stoob,1995 : 98).

[4] İngiltere –Fransa arasındaki yüzyıllık savaşta Alman tüccarlar Brügge üzerinden çatışmalardan korktukları için,1356 yılında Lüpeck meclisi Kuzey Alman kentlerini bir araya toplama kararı aldı. Bu ilk Hanse kurultayı oldu. Bu ilk Hanse Kurultayı oldu. Nihayet Kent Hanse'si şekillenmişti (Hoffmann,1977:141).

[5]Kurultaylarda önemli kararlar oy birliği ile alınmak zorundaydı. Daha az önemli olanlarsa oy çokluğu ile alınırdı.

egemenle kurduğu ilişki göstergedir. Genişleme döneminde 200'den fazla kent Hanse'ye katılmıştı[6].

Lübeck kenti Hanse için önemliydi, çünkü Baltık denizi kıyısında ilk güvenli şehirdi ve karayoluyla Almanya'nın içlerine bağlanıyordu. Baltık denizi girişi çok değerliydi, çünkü burası Rusya ticareti için önemli olduğu gibi, Volga nehri üzerinden Hazar denizine ve oradan da Ortadoğu'ya ulaşmak mümkündü. Ruslarda aynı şekilde kendi ürünlerini Baltık denizi üzerinden satabiliyordu (tahıl, balmumu, ahşap ve kürk). Brilon ise Lübeck – Novogrod hattında önemli ilişkiler kurmuştu. Bununla birlikte Lübeck'ten batıya doğru çıkışta vardı. Batıdan kumaş geliyor ve Alman ürünleri oraya gönderiliyordu. Doğu- Batı Avrupa arasındaki ticaret Hanse tarafından kontrol ediliyordu. Kent Hanselerin gelişimi ile ticaret yolları daha güvenli hale geldi ve kentler kuvvetli ilişkiler kurmaya başladı. Tüccar sınıfı Avrupa toplumunda yüksek bir seviyeye oturdu. Tüccarlar bu dönemde kentlere yerleşti ve bağımsız ticaret yapmaya başladılar. Ayrıca bir süre sonra bunlar kent yönetimlerinde görev almaya başladı. Sonuç itibarıyla kentler artık tüccarların denetimine girmişti. Hanse'nin yükseliş döneminde 1250-1400 Kuzey Avrupa'nın en güçlü birliğiydi ve askeri anlamda da kuvvetliydi. Hanse sadece ekonomik alanda değil, aynı zamanda politik ve kültürel alanda da önemli bir faktördü. Hanse Baltık denizindeki kontlukların güçlenmesiyle birlikte zayıflama başladı. Kentler yavaş yavaş bu prensliklerin egemenliğine girmeye başladı. Amerika'nın keşfiyle birlikte Kuzey-Baltık denizi ticareti deniz aşırı ülkelere kaydı. Hanse kendi ticaret hacmini koruyabilmiş olsa da, karşısında artık çok kuvvetli rakipler vardı ve bunlar hem kentleri hem de tüccarları etkileyebiliyordu. Hanse'nin kesin çöküşüyse Novogrod yerleşkesinin kapanmasıyla başladı. 3. İvan bu kenti fetih ederken yerleşkeyi yıktı ve Rus ticareti Baltık kıyısına kaydı. Deniz aşırı ticaretle birlikte Hanse başka tüccarların ortaya çıkması ve rekabetin artması tekel olma niteliğini kaybetti ve git gide önemini yitirdi[7]. 17. Yüzyılın başındaysa geriye sadece bir isim kalmıştı. 30 yıl savaşları Hanse'nin bütünüyle yok olmasına yol açtı.

3. HANSE'NİN YERLEŞKELERİNİN AYRICALIKLARI

Ortaçağda Hanse, "tüccar topluluğu" olarak ifade edilmiştir. "Kontor" (yerleşke) tabiri Kent Hanse'sine geçildikten sonra Rusya- Novogrod, Brügge, Norveç- Bergen ve İngiltere için kullanılmıştır (Engel, 1914: 466). Hanse genişleyerek Rusya, Brügge, Norveç ve İngiltere ticaret yaparak oralara yerleşke kurmuştur. Farklı armalar kullanarak yerleşkelerin farklılığına ve bununla birlikte bu yerleşkelerin özerkliğine işaret etmiştir. Fakat bu özerlik bağımsızlıkla eş anlamlı değildir. Çünkü bir arması olmasa da hukuki bir temsil sağlayamasa da, Hanse kentler topluluğunun bir otoritesi vardır. Ve bunun "anayasası" eylemsel bir pragmatizmdir. Hanse'nin "anayasası" sürekli görüşmeye ve pazarlığa açıktır. Pragmatiktir, çünkü "Alman tüccarın" çıkarları zedelendiği anda, yaptırımlar uygulama kabiliyetine sahiptir[8]. Ayrıca yerleşkeler hiçbir şekilde kimin Hanse tüccarı olarak kabul göreceğinin

[6] Hanse ticareti 14. Yüzyıla kadar gezgin tüccarlar üzerinden gerçekleştiriliyordu. Bunlar gittikleri bölgelerde mal alır ve başka bir bölgede satardı. Fakat mallarına eşlik etmek zorunda oldukları için, ticaret hacmi büyüyemezdi. Git gide büyüyen mal ve para hacmi nedeniyle, daha önceleri İtalya'da uygulanan sabit-tüccar modeli gelişti. Burada tüccar artık mallara refakat etmiyor, işleri bir merkezden yürütüyordu. Lojistik sektörü bu değişikliğin sonunda doğmuştur (Hammel-Kiesow,2004:104/105).

[7] Tabi afetler ve seller Almanya'nın Kuzey kıyısı ve iç bölgelerini etkilemiştir. Bunun sonucunda 14.yüzyılda tarım krizi ve kıtlık yaşandı. Yağmacılık yasal olduğu ve bölgesel bey tarafından teşvik edildiği için, fakirleşmiş olan asiller yağmalamayla Hanse Kentlerine borçlarını kapatmışlardır

[8] Bu "sürekli hazırlıklı olma" durumu her ne kadar Lübeck tarafından yönlendirilmiş olsa da, Lübeck tarafından yönetilmemiştir. Sonuçta bu eylemsel pragmatizmi, modern kurumsal organizasyon tasavvurları doğrultusunda

kararını alamazlardı (Jörn, 2000:312-320). Yerleşkelerde elde edilen ticari ayrıcalıklar, Hanse adına elde edilmiştir.

Bütün farklılıklara karşın, dört yerleşkenin taşıdığı ortak ayrıcalıklarda vardır. Bunların birincisi tüccarın yabancı ülkelerde yapılan ticaret anlaşması ile korunmasıdır. Ortaçağ bu anlamda yabancı düşmanlığını bilmezdi, çünkü ulaşım-iletişim şartları zaten böylesi bir lüksü insanlara tanımazdı (Schubert, 1998: 1-44). Ama bununla birlikte yabancının hükümdarlık üzerinden ayrıcalık elde etmesi, sonuçta her an bir çatışma ihtimalini canlı tutmaktaydı. Her yerleşkenin sahip olduğu ikinci ayrıcalık ise, söz konusu tüccarın "o mahalde" sahip olduğu özgürlüktü. "Özgürlük" ortaçağda yine bir ayrıcalık olarak karşımıza çıkmaktadır. Hanse'nin elde etmiş olduğu ayrıcalıklar genellikle talep edilen indirim ve bağışıklıklar şeklindedir. Vergiler genellikle doğrudan olay yerinde belirlenir ve alınırdı. Tüm yerleşkelerin bir diğer ortak yönüyse, iç ahengi korumak için getirilen tüccar yükümlülükleriydi. Tabi bu bağlamda geliştirilmiş olan "dürüst Hanse tüccarı" izlenimi sadece bir kurgudan ibaretti. Hanse tüccarları pek çok olayda dürüst olmadıklarını ortaya koymuştur. Ama bununla birlikte Hanse sadece hile ve sahtekârlık yapmış olamazdı, zira böyle durumda herhangi bir ticaretin olması mümkün olmazdı. Örneğin Londra'dan Novogrod'a kadar "arabaların üzerindeki tartılardan uzak durun" parolası benimsenmişti (Lappenberg, 1851:26). Hanse tüccarı yabancı ülkelerde kendi tartısını ve kendi ölçü birimlerini yanlarında getirir ve kullanırdı.

Bütün yerleşkeler 15. Yüzyılda içsel bir kurumlaşma eğilimindedir. Bu durum 1457 yılındaki kurultayda alınan içsel-sağlamlaştırma için alınan "ayrıcalık birliği" çalışmalarına uygundur. Fakat kurultaylarda gerçekleştirilen bu birleşmeler veya bütünleşmeler, esasında hangi kentin buna dâhil olduğunu ortaya koymamaktadır. Buna karşın yerleşkeler ise bir "bireysel birlik" üzerinde durmuştur. Burada kişi zaten yabancı bir ülkede kendiliğinden sınırlanmıştır (Jörn, 2000:252). Yerleşkelerin kendi içindeki personel veya hizmetli yapısı ise pek bilinmemektedir. Londra yerleşkesinin aşçı, hamal, kayıkçı, inşaat ustasına ihtiyaç duyduğunu, ancak 1513 yılındaki tutanaklardan öğreniyoruz (Lappenberg,1851:34).Sonuç olarak 16. Yüzyıla kadar Hanse kurumsallaşmaya yabancı kalmıştır. Yerleşkelerde ise özellikle güvenilir bir sekreterin veya kâtibin bulunmasına dikkat edilmiştir. Söz konusu sekreter veya kâtip önemli sorumluluklar üstlenmektedir ve bugünkü karşılığı "yönetici müdür" olarak algılanmalıdır. Londra yerleşkesinde 1400 yılında bir kâtip ve bir de din adamı istihdam edilirken, 1476 yılı için bir de sekreter alımı planlanmıştır ki bu sonuçta kurumsallaşma eğilimini ortaya koymaktadır (Novogrod'daysa din adamları Petershof kilisesinde faaliyet göstermişlerdir (Engel, 1914 :185).

Yerleşkeler her ne kadar hukuki bir kimliğe sahip olsa da, belirli bir büyüklüğü simgelemezler. Yerleşkeler ayrıca içsel değişime açık bireysel birliklerdir. Hanse ayrıcalıkları gözetiyordu, ama yerleşkelerde derin dönüşümler olduğu vakit müdahil olmuyordu (örneğin Novogrod 15. Yüzyılın başında Livland'lı tüccarların egemenliğine girdiği zaman) (Sprandel, 1990:71). Bunun ilerisinde tüm yerleşkelerin en tepesinde daima ihtiyarlar heyeti vardı. Kuzey Alman kentlerinde ihtiyarlar heyeti, kilise topluluğunun temsilcileridir ve kiliseye giden kaynakların doğru harcanıp harcanmadığını kontrol ederler. İşte tüccarların kendi memleketlerinden bildikleri bu makam, yerleşke düzenine aktarılmıştır. Burada dışa karşı birlik oluşturulurken, içe dönük tüzükler uygulanırdı. Yabancı ülkelerde yaşanan çatışmalarda tüccarlar çoğu zaman yerli desteğine de sahip olurdu, çünkü bunlar o bölgede aynı zamanda ekonomik canlılıkta sağlıyordu. 1493 yılında Londra yerleşkesine dalan tekstil işçileri yağmaya başladı, ama kısa bir süre sonra yerleşkeden çıkartıldı. Daha sonra yağmacılar toplanarak geri geldi ve kapıyı kırmaya çalıştı, fakat yerleşke bu sırada demirci ve marangoz

tanımlamak mümkün değildir. Lübeck bu noktada Novogrod'dan Brügge'e kadar tüm çatışma alanlarıyla ilgilenmiştir.

esnafından yardım aldı ve polis gücü gelene kadar kendini korudu (Jörn, 2000: 430). Sonuç olarak ayrıcalıkların korunması öncelikle engelleyici etkiye sahiptir ve bir çatışma durumunda yardım gelene kadar yerleşke kendini korumalıdır. Bunun için ise yerleşkelerde yaşayanlar silah bulundurma zorunluluğu altındaydı (Nedkvitne,1994:13).Bir başka olay ise 1446 yılında Norveç meclisi tarafından organize edilmiştir. Tüm kuzey Norveçli vatandaşlar imparatorluk meclisi tarafından yerleşkeye karşı saldırmak üzere kışkırtıldı. Bunun ardından kuzey Norveç'in en yüksek hâkimi, ihtiyar heyetiyle bir görüşme yapmak istedi ve her iki adam ticarete devam kararı aldı. Çünkü Trodheim baş pisikopozu kralın bu anti-Hanse politikasına karşıydı, ki kuzey Norveç ringa balığı ticaretinden yaşardı (Helle, 1973: 151).

4. BRÜGGE FUARI

İngiltere'nin yanında Flaman bölgesi, Hanse için en ilginç olan ticari merkezdi. O dönemlerde Kuzey deniziyle bağlantısı vardı ve gemiler yanaşabiliyordu. Brügge kenti Hanse ticaretinin büyümesine paralel gelişti(Dollinger,1998:63). 1200 yılında oluşmaya başlayan Brügge fuarı, esasında uzun süre Lille, Turholt, Ypern fuarlarının gerisinde kalmıştır. Çünkü Brügge esasında önceleri nehir yollarını kullanımı açısından dezavantajlı konumdaydı (Ryckaert,1990:8).Bu kentin 13. Yüzyılda yükselişi ve 200 yıl sonraki çöküşü Swijn kanalı aracılığı ile denizlere çıkış bulmasında yatmaktadır. Suni kanallar kentin pazar alanını denizle buluşturmuştur ve 13. Yüzyılda Brügge, Flaman bölgesinin kalıcı fuar alanı haline gelmiştir[9] (Vandewalle, 1990:16). "Bez endüstrisi" 13. Yüzyılda Picardie ve Artoisten özellikle Flaman şehirleri olan Brügge, Ypern ve Gent'e kaymıştır. Brügge her ne kadar 1200 yılında İngiltere ticaretinin önemli bir merkezi olsa da, bu durum 1330'lere gelindiğinde değişmiştir. Bez endüstrisinin gelişimiyle birlikte Flaman bölgesi, Lombardi'nin ardından ortaçağ Avrupa'sının en önemli bölgesi haline gelmiştir. 1300 yılında kent nüfusu 40.000'lere ulaşmıştı (Pagel, 1942:108). İtalya, İber yarımadası ve Fransa'dan gelen tüccarlar burada buluşurdu. İngiltere için ise vazgeçilmez bir konuma yükselmiştir. Kraliyet ailesi Brügge kentini Avrupa'da İngiliz yün-deri pazarının merkezi ilan etmişti. 1252-1253 yıllarında Kontes Margerethe tarafından "Mercatores Romani İmperii" adı altında tüccarlara bazı ayrıcalıklar tanındı ve bu pazarlıkları Lübeckli Herrmann Hoyer sürdürdü, burada Hanse'nin vestfalya-lübisch bağlantısı Köln, Dortmund, Soest, Münster, Aachen şehirlerinin Hoyer'e vekâlet vermesiyle kendisini göstermiş oldu. Brügge'de 1282 yılında bir Lübeck Caddesi, 1306'da bir Hamburg caddesi ve daha sonra bir Dortmund caddesi kuruldu (Römer,1973:125). Bu tüccarlar burada ilk defa "Alman tüccarı" olarak bir araya geldiler. Brü gglüler bunları "doğulu" olarak adlandırıyordu. Brügge o dönemlerde eski ren-vestfalya / İngiltere ticaretinin bir etabı haline geldi. Bu dönemde özellikle ren şarabı ve Solingen bıçakları Brügge bölgesine gönderildi (Pagel,1942:109). Alman tüccarlar diğer bölgelerin tüccarlarından farklı olarak birlikte hareket etme eğilimindeydi. Brügge Hansesi ürün çeşitliliğini artırarak ticari konumunu yükseltmeye çalıştı (Sprandel, 1990: 74).

Tüccarların kendilerini "Alman Hanse'den gelen tüccar" olarak nitelemek istemeleri, esasında öncelikle kazanılmış olan ayrıcalıkları korumaya yönelikti. Ama bununla birlikte tüccarlar içe dönük Hamburglu, Lübeckli veya Dortmundlu olarak kaldı. Gerilimli yıllardaysa Lübeck Hanse'nin başı olarak müzakereleri yönetmiş ve pek çok kentin onayını alarak meclis üyesi Johann von Douai'i Flaman bölgesine göndermiştir. Flaman bölgesinin dört kenti olan Brügge, Gent, Ypern ve yönetim bölgesi olarak adlandırılan "Freiamt", büyük ölçüde

[9] 1134 yılında bir fırtına sonucu büyük gemilerin Brügge kentine ulaşması mümkün oldu ve üstelik Flaman bölgesindeki "kumaş üretici kentlerin" arasında sadece Brügge'nin denize çıkışı vardı (Henn, 1989:43, Assmussen, 1999:41). Her ne kadar Swijn veya Zwin nehri tam olarak kentin içine girmese de, geriye kalan birkaç kilometre kanallarla aşıldı. Fakat 14. Yüzyılda git gide kumlanmaya başlayan bu bölge, Brügge kentinin büyük çabalarına rağmen kapandı.

bağımsızlık politikası gütmüştür. Bu durum Hanse'nin Brügge ile sürekli ayrıcalıkları koruma politikası yürütmesine neden olmuştur. Brügge'e giden Hanse tüccarları sadece hammadde ile ticaret yapmaz, aynı zamanda yüksek nitelikli mallar da alıp satardı (örneğin ünlü Flaman bezi). Hanse'nin uzun süre burada bir kurumsal binası olmamıştır. Ancak 1347 yılında Karmeli manastırı toplantı yeri olarak belirlenmiş ve tüzükler burada muhafaza edilmiştir. Ayrıca her yıl "ihtiyar heyeti" seçimleri yine bu manastırda gerçekleştirilmiştir. Petershof'daki gibi bir yerleşke alanının olmaması, sadece çok sayıda Alman tüccarın bulunmasından dolayı ileri gelmiştir. Bu yerleşke Hanse'nin en yoğun birimiydi. 1457 yılındaki toplantıya 6000 üye katılmıştı (Sosson, 1982:180). Yerleşke 1442 yılında bir ev kiralayarak bunu merkeze dönüştürdü. Das Osterlingshaus (doğuluların evi) (Römer,1973:125). 1478 yılındaysa yerleşke kendine 3 katlı bir taş bina inşa etti. Fakat bunun dışında yerleşkenin merkezi esasında Karmeli manastırı olarak kalmıştır. Bununla birlikte yerleşkede ölenler sadece bu manastırda defnedilmemiştir ve defin işlemleri için başka manastırlarda kullanılmıştır. Bu esasında Hanse içindeki bölgesel farklılıkların devam ettiğini göstermektedir (Neumann, 1976:33). Ayrıca yerleşke tüzük çalışmalarına çok geç başlamıştır ve Hanse içerisindeki farklı gruplar arasında uzlaşı oldukça güç sağlanmıştır.

Alman tüccarlar Brügge'de her ne kadar sadece bir azınlık durumda olsalar da, kent için büyük önem taşıyorlardı. Çünkü Baltık denizinden gelen tüccarlar Flaman bölgesine geldiklerinde bez tüccarlarına dönüşmüşlerdi. Flam bez üreticileri İtalyan veya İngiliz tüccarlardan ziyade Osterlinge (doğulu) tüccarlarını dikkate almak zorundaydı (Holbach, 1994:74). Alman Hanse tüccarları İngiliz, İtalyan ve İspanyol tüccarlardan farkı, bunların bireysel işleri çerçevesinde topluluk halinde hareket etmeleri olmuştur. Bu noktada bu bireysel faaliyetlerin Flaman bölgesi için zaruri olan buğdayı temin ettiği bir gerçektir. Bu yüzden Hanse'nin 1358 yılında ilan ettiği Flaman boykotu, iki yıl sonra tam bir zaferle sonuçlanabildi. Tabi ki Hanse'nin birliğinin esas enstrümanı daima ayrıcalıklar elde etmektir. 1370 yılından sonra yerleşkelerin vazifesi net bir şekilde tanımlanmıştır.

Bölgede ayrıcalıkların korunması ve ancak çatışma durumunda Hanse birliğinin müdahil olması gerekmektedir. Yerleşkeler her türlü anti tasarrufa karşı önleyici tedbir alıyorlardı. Ringa balığının vergisinin arttırılması, Hamburg birasının yasaklanmasına, kötü bez kalitesine ve antlaşma hükümlerinin yerine getirilmemesine karşı şiddetli tepki gösteriyordu. 1377-1378 kışında Brügge yerleşkesi Hanse birliğinden ayrılmaya kalkar. Bu teşebbüs nihayetinde tüccarların hapse atılması ve mallara el konmasıyla sonlanır. Bir İspanyol asilzade 1438 yılında Zwin nehrini günde 700 geminin terk ettiğini söyler. Ama Hıristiyanlığın bu bez kulesinin (Brügge için takılan isim) sonu gelmektedir. 15. Yüzyıldan itibaren büyük gemiler artık limana yanaşamamaktadır. Sonuçta ticaret kendine başka rotalar aramaya başlar ve Hanse hemen harekete geçer ve önce ihtiyar heyetinin sayısını 6'dan 3'e indirir. 1511 yılında ise yerleşkede sadece bir düzine kadar tüccar kalır. Ve 1520 yılında bu yerleşke sonunda Antwerp'e taşınır (Blanckenburg, 2001:235).

5. NORVEÇ-BERGEN

Norveç'in Bergen şehrindeki Hanse yerleşkesi, dört yerleşkenin en küçüğüydü ve her daim Lübeck'e bağlıydı. Hanse'den sonra 1764 yılına kadar ayakta kalmayı başaran tek yerleşkedir (Techen, 1927:47). 1191 yılında Bergen'deki bir grup Danimarkalı ve Norveçli haçlı askerlerinin anlattıklarına göre, bu kentte balık stoku çok fazladır ve ayrıca şarap, bal, buğday, gümüş ticareti yapılmaktadır (Helle, 1973:152).Bergen kentinde somon balığı vardı. Bu ürün Güney Almanya'da seviliyordu. Hanse ise bu ticareti organize ediyordu. 1250'ye gelindiğindeyse Bergen önemli bir ticari merkez haline gelmiştir. Norveç 1348 yılındaki veba salgınından çok etkilenmiş ve halkın 3'te 2'si ölmüştü. Sonuçta bu balıklar Mayıs ve Ağustosta Bergen'deki iki büyük pazara sevk edilirdi. Bu pazarlarda rekabet prensibi

işlemiyordu, çünkü balıkçıların büyük bölümü tüccarlara borçlanmıştı. Tüccarlar ayrıca finans işleri ile de ilgileniyorlardı. (Hele 1973:152).

Hanse'nin oluşumundan önce Norveç'in buğday zengini bölgelerle ilişkisi vardı. 1250 yılında Wendik şehirler Lübeck başkanlığında Norveç'le ittifak kurar ve Alman tüccarlarına ödünler verilir. Burada asıl hedef İngiliz rekabetini ortadan kaldırmaktır. Bergen'deki İngiliz etkisi bulunan seramik kalıntılarda açıkça görmek mümkündür (Helle, 1973:140). Hanse'nin Bergen'de yükselişi esas itibarla İngiltere'nin Norveç'in ihtiyacını karşılayamamasından ileri gelir. Bergen ile olan ticaret, Hanse'nin gelişim periyoduna uygun olmuştur. 12. Yüzyılın sonunda ticaret yapmaya başlayan Almanlar özellikle lüks ürün olan şarap ithal ederlerdi. Ama 13. Yüzyılda Norveç'in Alman buğdayına bağımlı hale geldiği görülür. (Blom, 1973:141; Pagel, 1942:126). Bergen kısa sürede Norveç'in yönetim üssü haline gelmişti. En önemli toplantılar burada yapılır olmuştu. 12. Yüzyılda piskoposluk kenti olarak kurulan Bergen'de 5 manastır ve 18 kilise bulunuyordu. Kent ayrıca Trondheim,Oslo ve Tonsberg'in önünde imparatorluğun en önemli kentiydi. Kral başkenti Oslo'ya taşımasına rağmen önemini yitirmedi. 1400'de kent nüfusu yaklaşık 6000'idi ve bunların yaklaşık 1000'i almandı (Hele, 1973:140).

Bergen'de insanlar ahşaptan inşa edilmiş evlerde oturuyordu. Ateşin kullanımı ise kısıtlıydı. Buna rağmen 1476 yılında tekrar yangın çıkmış ve yerleşkeyi kül etmişti. Yerleşke yeniden ve daha yüksek bir yere inşa edildi, ama evler yine geleneksel biçimde ahşaptandı. Almanların kendi mahkemeleri vardı. Ama Norveç kralı bu mahkemeleri tanımıyordu. Çatışmalar eksik olmuyordu fakat Hanse ithalat ve ihracat garantisi sağlıyordu. Bergen yerleşkesinin toplantı alanıysa tüccar-odasıydı ve burada bir de sekreter bulunurdu. Wendik kentleri bu yerleşkeye 1356 yılında sabit bir organizasyon şeması verdi ve 1360 yılından itibaren bir Lübeck kentinin meclis üyesi olan kişiler, Bergen'e ihtiyar heyeti olarak atanmaya başladı (Techen,1927:20). Alman tüccarlarının St. Marien isimli kendi kiliseleri vardı ve bu kilise yerleşkenin hemen yanındaydı ki 1870 yılına kadar bu kilisede ayinler Alman dilinde yapılırdı. Alman yerleşkesinde ayrıca "kabul ritüeli" olarak adlandırılabilecek ilginç bir sınama da gerçekleştirilirdi. Burada topluluğa alınacak olan genç, önce ateş veya duman gibi çeşitli sınamalardan geçirilir ve ancak bunları aştığı takdirde topluluğa alınırdı (Müller,1989:170).Amaç burada "oğulları hazır paranın rehavetinden" uzaklaştırmaktır. Ortaçağda bu türden uygulamalar yaygındı. Bununla birlikte hiçbir yerleşkede yükselme şansı bu kadar yüksek değildi ki vasiyetnamelerin 3'te 2'sinde kişiler servetlerini kendi kazandıklarını ilan etmiştir.

Tabi ki bu yerleşkede de tüccarlar diğer yerleşkelerde olduğu gibi kadınlarla eğlenir ve güzel vakit geçirirdi. Bununla birlikte kadının konumu ortaçağda kısmen erkeğe yakınken, özellikle üniversitelerin ve ticari organizasyonların ortaya çıkmasıyla birlikte bu eşitlik ortadan kalkmış oldu, çünkü bu topluluklar salt erkek kulüpleri olarak kabul görmüştür. Bergen yerleşkesi de diğer yerleşkeler gibi aynı şekilde daha küçük ve daha az ayrıcalıklı bazı farklı yerleşkelerle ilişki içerisindeydi (Oslo ve Tonsberg). Oslo ve Tonsberg güney Norveç ticaret merkezleriydi ve burada iki akil adam önderliğinde iki Hanse bürosu vardı, ama bunlar hiçbir zaman Bergen'in ayrıcalıklarına sahip olmadı (Blom, 1973:162). Oslo ve Tonsberg'de tüccarlar sadece 6 hafta kalabiliyordu ve esas itibarla ne diğer tüccarlarla ne de köylülerle ticaret yapamıyordu. Hanse bu uygulamayı 1508 yılında büyük kavgaların sonunda formel olarak ta olsa kaldırmıştır (Blom,1973:161). Bergen daha ziyade Lübeck kontrolündeyken, Oslo ve Tonsberg Stralsund, Wismar, Rostock denetimindeydi. Burada en önemli ticaret kalemini ringa balığı oluşturuyordu[10] (Jahnke, 2000:281).

[10] Balık ticaretinin çoğunluğu burada gerçekleşti.

Veba salgınından sonra ringa balığının fiyatı 3-4 misline çıkmıştır. Pek çok Norveçli artık sadece balıkçılık işiyle yaşayamaz hale gelmiştir. Hanse'nin etkisiyle 13. Yüzyılda Finlandiya'da Norveç göçmen köyleri oluşmaya başlamıştır. Çünkü balıklarını Bergen üzerinden satabilme olanakları vardır (Friedland, 1991:63). Bununla birlikte Bergen yerleşkesinin her şeye rağmen Norveç üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz, çünkü Hanse ticareti sonunda bağımsız bir tüccar sınıfı oluşmuştur. Bunun dışında Norveç diline bazı Alman orjinli kelimeler girmiştir. Özellikle ticaret ve yönetim bu noktada etkili olmuş ve bazı kavramların Norveççeye girmesini sağlamıştır. Bergen'deki yerleşke Brügge kadar görünür olmasa da, yine kültür aktarımı fonksiyonu üstlenmiştir. Bergen'deki Alman yerleşkesi yaklaşık 30 haneden oluşuyordu ve haneler 20'ye 100 metre olarak planlanmıştı. Burada yaklaşık 100 kişi yaşayabiliyordu. Ayrıca her hanenin limanda bir iskelesi ve basit bir vinci bulunuyordu (Techen, 1927:13). Deutsche Brücke – Alman köprüsü olarak adlandırılan bu bölge asilzade mülkiyeti üzerine kurulu olduğu için, mülkiyet hakları Norveç tarafındaydı. Bununla birlikte kullanım hakkı bütünüyle Almanlara aitti ve hanelerin Goldschuh veya Sonnenhof gibi Alman isimleri vardı (Helle, 1973:148). Alman köprüsü bölgesinin bütünü ve haneler arasındaki geçişler geceleri kapatılırdı ve bekçilik görevi rotasyona tabiydi (Techen, 1927:14). Norveç tarihinde Hanse hep olumsuz zikredilir, çünkü kazanç esas itibarla hep Alman tüccarlarda kalmıştır. Bunun nedeni Norveç kentlerinin eski usulde inşa edilmiş ve bundan dolayı tüccarın kraliyete bağlı olmasından ileri gelmektedir.

6. İNGİLTERE YERLEŞKESİ

Hanse'nin İngiltere'de bulunan üç yerleşkesinden en önemlisi Lynn'di. Çünkü burası hem İngiliz bezinin ihraç merkeziydi, hem de Norveç'e tahıl ihracatı üssüydü (Lappenberg,1851:163). Londra'daki Stalhof' yerleşkesi o zaman Almanların diğerlerinden farklı olarak kendi binalarını kullanmaları, inanılmaz bir avantaj sağlıyordu. Burada pek çok Hanse kentinde yasak olan "misafirden-misafire" ticareti gerçekleştirilebiliyordu (Jörn, 2000:483). Bu noktada özellikle kilise bağlamını ele almak gerekir. Almanlar Bergen ve Novogrod'da kendi kiliselerine sahipti. Oysa Londra'da All Hallows the Great kilisesine gidiyorlardı. Ayrıca Stalhof'un mülkiyeti tıpkı Bergen'de olduğu gibi kraliyetindi. Gerçi kral bugünkü ev sahibi gibi kendi mülkünü kullanamazdı, ama yine de Alman tarafı Utrecht barışından faydalanarak Stalhof'un o dönemde kendi mülkiyetlerine almayı başardılar. (Lappenberg, 1851:56). Stalhof bir kilise dokunulmazlığına sahip değildi, İngiliz ve Almanlardan oluşan bir jüri yargı görevini üstlenmişti (Engel,1913:212). Kilise dokunulmazlığı sayesinde sahip olunan "vatandaşlık görevinden azletme" ayrıcalığı burada yoktu. Elde ettikleri ayrıcalıkların karşılığında, yakında bulunan sur kapısı "Bishopsgate" savunmasında yer almaları zorunluydu (Lappenberg, 1851:88).

Örneğin Almanlar 1275 yılında çıkan bir olay yüzünden, kapının onarımı için 240 mark ödemekle yükümlü tutuldu, ama bunun karşılığında sur onarımı için yapılan ödemeden muaf tutuldular. Ayrıca sur onarımından muaf tutulmaları, onların bazı haklara sahip olduklarını göstermektedir. Alman tüccar kendi ihtiyar heyetini her yıl kendi seçebiliyordu, ama bu akil adam belediye başkanına tanıtılmalıydı. Ayrıca akil adam yine Londra kent hukuku üzerine yemin etmeliydi (Lappenberg,1851:17). Carta Mercatoria çatışması sırasında yerleşkenin seçtiği akil adamın yanına Londra meclisinden bir üye atanması zorunlu hale geldi, ama bu üye genellikle Londra'da yerleşmiş bir Alman oluyordu. 1400 yılında Stalhof'un yaptığı vergi ödemelerine baktığımız zaman, Hanse'nin 1303 yılında Carta Mercatoria ile kurulan düzeni sürdürmeyi başardığı ve ayrıcalıkları koruyabildiği görülmektedir (Jörn, 2000:510). Hanse bunun yanı sıra bütün yıl boyunca çeşitli vesilelerle hediyeler vermektedir. Örneğin yılbaşında İngiliz akil adama ve belediye başkanına altın verilir. Ayrıca kraliyet muhafızlarına

hediyeler dağıtılır. Aynı şekilde paskalya ve diğer bayramlarda yerleşke yine hediyeler dağıtır (Lappenberg, 1851:35).

Bina kompleksi oldukça kapsamlıydı ve tüccarlar burada yönetimden kiraladıkları dar odalarda yaşardı (Jörn, 2000:417,420,422). Ama en azından burada kendilerine ait bir odaları vardı, fakat 1449 tüzüğüne göre buraya kadın getiremezlerdi ve aksi durumda ceza öderdi. Bununla birlikte bu büyük bina kompleksi tüccarlar için küçüktü, çünkü aynı zamanda depo olarak hizmet görüyordu. Pek çok Alman tüccar buranın yakınında kiralık ev bulmak zorunda kalmıştı. Buda kiraların oldukça artmasına yol açmıştı (Engel, 1914:491).Ama dışarıda kiralık oturan tüccarda ayrıcalıklara sahipti. Carta Mercatoria'da özellikle bu konuya yer verilmiş ve yerleşkenin dışında kalan tüccarlarında ayrıcalıklara sahip oldukları belirtilmişti (Lappenberg, 1851:166). Tüccar esasında Londra'da rahattı ve özel hayatlarını idame ettiriyorlardı. Ama Stalhof'ta öncelikle mali yükümlüklerini yerine getirmek zorundaydı ve bunun dışında haftada bir gün yerleşkeyi kilitlemekle yükümlüydü (Lappenberg, 1851:32). Yemekler ortak yenmek zorundaydı, ama akşamları hemen yandaki Ren şarap-evinde eğlenceye katılabilirdi. Ayrıca buraya yabancı iş ortaklarını davet edebilirdi (Jörn, 2000:420). Sonuçta bu bir nevi bekâr evi gibiydi ve tüccar kurallara uymak durumundaydı, aksi durumda cezai uygulama yapılırdı (Lappenbergb, 1851: 24 - 25).

Hanse, Henry VIII. Döneminde dahi İngiltere'de kraliyet ile iyi ilişkilere sahipti. Ama bunun kralın 1547'deki ölümünün ardından kriz çıkmıştı(Jörn,2000:23,233,66).Boston'daki yerleşke kapatıldı ve Londra yerleşkesine baskı uygulanmaya başlandı. Merchant Adventures isimi altında bir araya gelen Londra iş dünyası kuvvetlenmiş ve 1552 yılında yerleşkenin ayrıcalıklarının ortadan kalkmasını sağlamıştı. 1578 yılındaysa Merchant Adventures Hamburg'dan atıldı ve bu İngiltere'de ciddi bir karşılık gördü (Jörn, 2000: 75). İngiltere bu noktada karşılıklılık ilkesini devreye soktu. Kraliyetin doğrudan yaptırım uygulamaması ise, Hanse yönetiminden Dr. Heinrich Sudermann ve sekreter Georg Lisemann'ın çabalarıyla gerçekleşmiştir (Buszello, 1976:67). Fakat Hanse yönetimi yeterince ileri görüşlü değildi ve bu iki başarılı adama yeterince destek vermediği gibi, ortaçağda yapılması gerekenleri yapmadı ve örneğin İngiliz kraliyetine ihtiyaç duyduğu kredileri sağlamadı. İşte bunlar çöküşün belirtileriydi. Ne Lübeck'te, ne Hamburg'ta ne de Danzig'te eski Hanse fikriyatından eser kalmamıştı, ama ayrıcalık elde etmek için bunlar önkoşul niteliğindeydi. Ayrıca Londralı işadamları Hanse'nin olası bir boykotunda İngiliz kraliyetine 90.000 poundluk kredi sözünü daha 1556 yılında vermişti. Kısa görüşlülük sonucu Hanse, imparatorluğun 1597 yılında Merchant Adventures'in Hamburg'dan sürülmesini sağladı. Elizabet I. İse 1598 yılında Stalhof'u kapatarak bu eyleme karşılık vermiş oldu. Gerçi 1606'da yerleşke geri verilmiş olsa da, artık Hanse'nin dönemi kapanmıştı. Hanse tarihi klasik kuruluş, yükselme ve çöküş genellemesi içerisinde bir araya toplanamaz. Brügge yerleşkesinin doğal ve coğrafi yapısı bile, bu türden bir ayrımın önünde engeldir. Bunun yerine tarihin çok yönlülüğü esas alınarak bir anlatı sunulmalıdır.

7. NOVGOROD –RUSYA YERLEŞKESİ

1044 yılında ilk kez kurulan Rusya'daki Novgorod (yeni kale anlamına gelir), önce eski Dirhem parasını kaldırmış ve yerine batı Avrupalı Dinare'yi ikame etmişti (Mühle, 1997:159). Para biriminin değişmesi, aynı zamanda ticaret yollarının da değişmesine neden oldu.11. Yüzyıldan sonra Baltık denizi – Karadeniz hattı önemini yitirerek yerini Novogrod-Londra hattına bıraktı. 12. Yüzyılda Alman tüccarları Pleskau'a gitmiş ve büyük olasılıkla Novogrod yerleşkesi buradan kurulmuştu (Hoffmann, 1989:38).Bu yerleşkedeki Alman tüccarlar henüz 1191 yılında Volchow kıyısındaki prenslikle bir ticaret antlaşması imzalayarak, kendi önemini gösterir. Bu dönemde 1250 yılına kadar Baltık bölgesinde Alman modeli çerçevesinde inşa edilen pek çok şehir oldu ve bunun sonunda Alman Şövalye devleti

kuruldu. Burada Livlerin, Estonyalıların ve Letonyalıların büyük ölçüde zorla Almanlaştırıldıkları ortadadır. Alman şövalye ülkesi tüccarları 13. Yüzyıla kadar Baltık bölgesi ve Rusya'da etkin olsa da, bu tarihten itibaren İngiltere üzerinde yoğunlaşmışlardır (Henn, 1998:38). Her ne kadar ortaçağda uzak-yakın ticaret birbiriyle ilintili olsa da ve her ne kadar Baltık ticareti ile Novogrod ticareti birbiriyle benzeşiyor olsa da (ayrıca Westfalya bölgesinin de Baltık üzerinde etkisi yüksekti), Volchow kıyısındaki yerleşkenin Alman şövalyelerine ihtiyacı yoktu.[11] Novgorod'un ticaret metropolüne yükselmesiyle birlikte, 12. Yüzyılda doğu-batı ticareti gelişmeye başlar (Mühle,1997:164). Novgorod yerleşkesi 12. Yüzyılda gelişmiş bir prensliğin (Bojaren Prensliği) içerisinde yer alır. Bu prenslik esas itibarla zengin feodal oligarşik beyler oluşturduğu bir kent devlettir (Friedland,1991:42). Yapılan ticarete konu olan en önemli mallar arasında kürk, bal ve balmumu vardır ve kent zirveye ulaştığında 25-30 bin nüfusu barındırır[12] (Angermann, 1989:172).

12. Yüzyılda Novogrod nüfusun artışı yeni kiliselerin kurulmasını sağladı (Mühle, 1997:162). Tabi Rusya tipi bu kent devletler, Avrupa'daki otonom topluluklardan farklıdır ve bir prens tarafından yönetilir. 1200 dönümlük büyüklüğü zaten bunun Avrupa örneklerinden çok farklı olduğunu gösterir (bu alanın ancak %20'si yapılanmıştı) (Mühle, 1997 :163).Novogrod kentinde büyük evlerde oturan yaklaşık 40 Bojar-beyi vardı ve bunlar 1215 yılından itibaren prensi neredeyse etkisiz hale getirmişti. Fakat gerçek bir oligarşi oluşmadı ve bu grup en azından görünürde "Vece" (1130'larda ortaya çıkan halk topluluğu) tarafından kontrol ediliyordu (Angermann, 1997:281).Bu meclis prensin genel valisini ve 1156'dan itibaren kilisenin başını seçiyordu (1165 yılında metropolit olmuştur). Ama tabi ki bu meclisin arkasında Bojar'lar vardı ve asıl işi yürüten 50 kişiyi onlar tayin ediyordu (Stoob, 1995:76). Buna rağmen bu meclisin erken dönem parlamenter karakteri küçümsenmemelidir, zira bugün bile parlamentolar parti politikası doğrultusunda veya daha önce komite alınan kararları oylarlar. Tüccarlar ise Finlandiya üzerinden Novgorod'a ulaşıyordu ki, 1295 yılından sonra İsveç ile olan çatışmalar bu ticareti güçleştirdi. Ayrıca Kogge tipi gemilerdeki mallar, nehir için uygun olan Lodge'lere boşaltılmak zorundaydı. Mallar ancak bunun ardından Volchow kıyısındaki kente ulaşabiliyordu. Diğer bütün yollar oldukça zahmetliydi ve Pleskau üzerinden gelen kara yolu bile yetersizdi (Friedland, 1991:41). Bu dönemde Volchow suyolu üzerinde kullanılan kalyonlar, oldukça avantajlı ve kullanışı yüksek teknelerdi. Alman tüccarların Baltık denizini geçtiği gemiler ya Finlandiya ya da Riga limanını demirler ve mallar buradan Rus gemilerine aktarılırdı (Angermann, 1989:174).Bu noktada ilişkilerin barışçıl olduğu anlaşılmaktadır, zira aksi durumda Alman-Rus ticareti mümkün olmazdı.

Hanse'nin Novgorod'la olan ticareti Gotland üzerinden başlamıştır. Novgorod ile ilk ticaret antlaşması 1191 yılında Gotlandlı tüccarlar tarafından yapılmıştır (Rybina,1984:125). Bundan önce Novgorod bölgesindeki bulunan tüccarlar, Alman tüccarların Gotland'da bulunan mallarını yağmalamış ve bunun üzerine Rus tüccarların mallarına el konmuştu. Ancak 1191 yılında imzalanan anlaşmayla huzur içinde ticaret yapılır hale gelmiştir. Buna göre bir Alman ve Novgorodlu, yabancı olduğu yerde hapse atılmayacak ve bunun yol açtı zarar telafi edilecekti. Diğer hiçbir yerleşkede yaz-kış ticareti arasında bu denli büyük bir fark gözetilmemiştir. Kışın gelenler nehirlerin buz tutmasından önce gemileri yanaştırır ve sonra karadan kızaklarla yol alırdı. Kara yolu bu şekilde yaz aylarından daha kullanışlı hale gelirdi.

[11] Rybina haklı olarak bu ifadeyi kullanır (Rybina, 1989 :324): "Novgorod daha başından itibaren Baltık ticaretine doğal yolarla bağlıydı".

[12] Deniz kuvvetlerinin ilk kullanımı 1277 yılındaki Novogrod deniz blokajıdır. Deniz blokajı, düşmanın deniz alanının bir bölümünün veya tamamının kapatılmasıdır. Bunun ardından ise Norveç'e karşı 1284 yılında başarılı şekilde uygulanan blokaj gelir. Deniz blokajının bir savaş kategorisi olarak kullanımı, Hanse'nin askeri-politik hedeflerine ulaşmak için yürürlüğe aldığı bir uygulamadır. Şüphesiz bu Hanse kentlerinin statejik düşünce yürütmesinden ileri gelmektedir(Fritze,Krause ,1997:30).

En önemli kara yolları Dorpat ve Pskow üzerinden Novgorod'a ulaşırdı (Angermann, 1997:283).

Rus tarafından malların Novogrod'a güvenli bir şekilde ulaşmasını sağlayan bir organizasyon vardı. Bu tabi ki Bojarlara (topraklarını kiraya veren tüccarlar)ödenen uygun bir meblağ sonucu olurdu (Mühle, 1997:164).Uzun süre bir tüccar yılda sadece bir kez, yani ya kış tüccarı ya da yaz tüccarı olarak Novogrod'a gelebilirdi. Yaz tüccarları Nisandan Ekime kadar yerleşkede kalırdı (Angermann 1989).Burada kışı geçiren tüccarlar ise, kış aylarındaki kürk avı nedeniyle daha çok kazanç sağlama imkanına sahipti (Friedland, 1991:46). Yerleşkenin 1494 yılındaki kapanışına kadar, 1000 markın üzerinde kimsenin Novgorod'a mal sokma izni bulunmamaktaydı. Bu durum ihracatın yanı sıra, ithalatın da bu yerleşkede önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Angermann, 1989:174). Hanse karlı Rus ticareti işinden her türlü rekabeti uzak tutmaya çalışmıştır. Örneğin 13. Yüzyılda bile Almanlar ile Flandernliler arasında ortaklık kurulması yasaklanmıştı.

Novogrod konu olduğunda, tabi ki Pleskau ve Reval unutulmamalıdır. Pleskau henüz erken ortaçağda dahi İskandinav tüccarların ziyaret ettiği bir ticaret merkeziydi. Pleskau prensliği de aynı şekilde Bojarların hâkimiyetindeydi. Almanlar burada "Alman sahili" denilen bölgede kira vererek kalıyordu. Pleskau daha ziyade en doğuda kalan Hanse kenti olan Dorpat'la ticaret yapıyordu. Alman şövalyelerinin kurduğu bu şehir Livland'ın ortasındaydı (Stoob, 1995: 107). Dorpat aynı zamanda Novogrod üzerinde etkiliydi ki 15. Yüzyılda hem buradan yöneticisini hem de rahibini atıyordu (Angermann, 1989:174). Ayrıca 1410 ile 1420 arasında livland ve Litvanya paraları buranın resmi parasını teşkil ediyordu. Alman şövalyelerinin yenilmeye başlamasıyla birlikte, livland kentleri Rusya ticaretini kendi egemenliklerine alma hecesinden vazgeçmek zorunda kaldı.

Bugün St. Petershof'un 1192 yılındaki ticaret antlaşmasıyla ortaya çıktığı tahmin edilir (Angermann,1997:282). Buranın tarihine bakıldığında, özellikle Gotland tarihinin bir yansıması görülür. Çünkü Novogrod'da 1205-1207 yılları arasında ayrıcalıklı bir "Gotenhof" vardı ve bu daha sonra Petershof'a bağlandı (Angermann, 1989:173).Gotenhof ise Volchow nehrine daha yakın bir konumdaydı ve bunun için daha erken kurulmuş olması gerekiyordu (Angermann, 1989:172f): Novgorod yerleşkesi mekânsal olarak bakıldığında, Pertershof ve Gotenhof'tan oluşmuştur. Geç ortaçağda burada yaz veya kış sezonunda yaklaşık 150-200 Alman tüccarı yaşıyordu. Bunlar "Meistermanner-Usta adam" olarak adlandırılıyordu (Angermann, 1973:276). Bu tanımlamadan yola çıkarak bu "meistermanner" efradının en az iki hizmetliden meydana geldiğini düşünürsek, Pertershof'da yaklaşık 600-800 kişinin yaşadığı anlaşılır. Almanların arasında çok nadir de olsa bir iki İtalyan ve Hollandalı da karışmıştır. Her zaman olduğu gibi yerleşkenin tepesinde "Oldermann" bulunuyordu. Genel kurul ise Steven adı altında toplanıyor ve Oldermann yerleşke yönetimine yardımcı 4 "akil adamı" kendisi seçiyordu. Tüccar diğer yerleşkelerden farklı olarak, burada Skra olarak adlandırılan yerleşke düzenine daha fazla bağlı kalmak zorundaydı, ki bu tabi ki yerleşkede iç barışı kurmanın daha zor olduğunu göstermektedir. St. Petershof esasında Novgorod'un kalanından ayrılmış durumdaydı. Yüksek bir duvar, bekçiler ve köpekler bu alanı koruyordu (Friedland, 1991:47). Kilise ise bu yapının tam ortasındaydı ve evler-dükkânlar-depolar bu kilisenin etrafında dizilmişti. Üç nefli bu kilise taştan yapıldığı için, aynı zamanda savaş zamanında sığınak olarak kullanılıyordu. Kilise kale binası ihtiyacını da karşılıyordu. Ruslara kilisenin anahtarını dahi göstermek yasaktı. Ayrıca kilise geceleri kilitlenir ve iki farklı "usta adamın" hizmetlileri tarafından korunurdu (Angermann,1989:172). Ayrıca bu önlemler Ruslardan ziyade kendi vatandaşlarına yönelikti, çünkü bu başlı başına bir dünyaydı ve bu dünyada kıskançlık, suç, ahlaksızlık da vardı. Tüccarlar değerli eşyalarını kilisenin mahzenlerine getirirdi ve bunlar korunması buralarda sağlanırdı.

Kilisede ayrıca yerleşkenin arması ve arşivi de bulunurdu. Ayrıca tartı da buraydı, ama bu kilisenin bir Pazar alanı olarak kullanıldığını anlamına gelmezdi. Daha ziyade bunlar kutsal Petrus'a emanet edilirdi. Kilise rahibi, büyük yönetici ve avlu yöneticisinin yanında yerleşkede sürekli kalan üçüncü kişiydi. Rahip aynı zamanda yerleşkenin yazıcısıydı. Bu yüzden Novogrod diğer yerleşkeler gibi bir sekreter tutmamıştır. Sürekli ticaret peşinde koşmayan tüccarında oyalanmaya ihtiyacı vardı, çünkü yerleşkeye her gün kürk getirilmezdi. Bunun için satranç, iskambil, taş oyunu gibi oyunlar oynanırdı (Angermann, 1973:274).Tabi ki yerleşkenin kendi hamamı da vardı ki, tüccarlar burada Rus kadınlarıyla gönül eğlendiriyordu.

Rusya ticareti Alman-Rus çatışması eşliğinde gerçekleşmiştir.1191 antlaşmasına göre artık Alman işadamları, başka Almanların hatalarını kapatmak zorunda kalmayacaktı (Rybina, 1989: 326). 1370'den sonraysa ilişkiler çok gerildi ve Hanse 1388 yılında Novgorod'a seyahati yasakladı. Yapılan antlaşmalar ve barışlar ise çatışmaların önüne geçememiştir (Rybina, 1989 :55): 1421 yılında Petershof adeta ablukaya alınmıştı ve buraya mektup getirmek isteyen bir Rus avlunun önünde asılmıştı (Angermann, 1989 :175). Ayrıca kavgalar ve hırlaşmalar günlük olaylar arasında kabul ediliyordu. Bununla birlikte Almanlar ve Ruslar birbirlerine bağımlıydı. Örneğin 1230-1231 yılındaki açlık, ancak Almanların gıda maddesi getirmesiyle aşılabilmişti. Ayrıca "çocuklar" ve "çıraklar" Rus dilini öğrenmek için bir süre bir Bojar'ın evinde yaşardı. (Angermann, 1997:284). Novgorod prensliği 1478 yılında III. İvan tarafından zorla Moskova'ya bağlandığındaysa, çeşitli zorluklar ortaya çıkmaya başladı ve Alman tüccar sayısı giderek düştü. Bunun üzerine yerleşke 1494 yılında kapandı (Angermann, 1989:175). Yerleşkenin kapanmasının nedeni ekonomik değil siyasiydi. III. İvan Hanse'nin savaşta İsveç'i desteklemesinin önüne geçmek istiyordu. Esasında burada tüccarlar rehin alınmıştı ve savaş bittikten sonra serbest bırakılmışlardı, ama mallar bütünüyle kaybolmuştu. Yerleşkenin kapanması Rusya'nın bir süreliğine batıdan kopmasına neden olmuştur.

8.SONUÇ

Hanse, 12. ve 17. yüzyıllar arasında Alman tüccarların oluşturduğu bir birliktir. Hanse kelimesi yurtdışında faal olan tüccar birlikleri için kullanılmaktadır. Hanse Alman tüccar birliğinin, zamanla kent Hanse'sine dönüşmesi ile Kuzey ve Batı Avrupa arasındaki hammadde, yarı mamul ve gıda maddesi ticaretini kontrol etmeye başlamıştır. Bu kontrolün sağlanabilmesi amacıyla yerleşke sistemine geçilmiştir. Yerleşke sistemi, Hanse tüccarlarının ticaret için gittikleri şehirlerde ikamet ederek ticareti bulundukları yerden kontrol etmesine olanak sağlamıştır. Bu yerleşkelerde Alman hukukuna uygun ticaret yapmışlardır. Birliğe üye olabilmek için anavatandaki kurallara uygun davranmak gerekmektedir. Kent Hanse'si Rusya-Novogrod, Brügge, Norveç- Bergen ve İngiltere'de yerleşke kurmuştur. Farklı armalar kullanarak yerleşkelerin farklılığına ve bununla birlikte bu yerleşkelerin özerkliğine işaret edilmiştir. Roma ve Germen kaynaklarından alınan " kadro ilkesi" doğrultusunda yabancı bir gücün kontrolündeki alanda bulunan Hanse tüccarı, kendi memleketi lehine imtiyazlar elde ederek çalışmalarını sürdürmüştür.

Hanse yönetiminde yasal zemin kurultay düzleminde oluşturulmuştur. Bu kurultaylar yasama, yargı ve yürütme niteliği sergilemektedir. Almanya'daki her Hanse kenti ekonomik gelişmişlik düzeyine göre kurultaylara temsilci göndererek ticari kararların alınmasını sağlanmıştır. Hanse kurultaylarında alınan bu kararlar anayasal nitelik taşımaktadır. Bu anayasal kararlar pragmatik bir tutum üzerine bina edilmiştir. Alman tüccarların lehine yaptırım uygulama noktasında sürekli görüşmeye ve pazarlığa açıktır. Hanse birlikleri siyasal erk tarafında da kabul görmüştür. Bu durum bazı ayrıcalıkların kazanılmasına rol oynamıştır. Yerleşkelerdeki ayrıcalıklardan en önemlisi tüccarın mal ve can güvenliğinin illegal

yapılardan korunmasıdır. Diğer bir ayrıcalık ise, söz konusu tüccarların bulunduğu konum itibari ile sahip olduğu özgürlüklerdir. Özgürlükler ortaçağın karanlık yüzünde sınıfsal bir ayrıcalık olarak değerlendirilebilir.

12. yüzyılın ilk yarısında filizlenen Hanse birlikleri tarım devrimi, Haçlı seferleri ve Rusya'ya bağlı Novogrod yerleşkesindeki ticari ayrıcalıklar konusunda imparatorluk ve kent Hansesi arasında yaşanan siyasi gerilimlerden dolayı gücünü yitirmeye başlamıştır. Tüccarlar tekel olmaya başlayarak rekabeti artırmıştır. Ayrıca deniz aşırı ticaretin yaygınlaşması ise rekabetin önünü açarak Hanse'nin tekel olma niteliğini kaybetmesine sebep olmuştur**.** Avrupa ülkelerinde milli burjuvanın oluşmasında ve kültürel etkileşimin cereyan etmesine olanak sağlayan Hanse'nin kesin çöküşü ise otuz yıl savaşlarından sonra olmuştur.

KAYNAKÇA

Angermann, N. (1973). Die Hanse und Rußland, in: Hanse in Europa.

Angermann, N. (1989). Nowgorod, in: Hanse 1. München.

Angermann, N. (1997). Novgorod und die Hanse, in: Köln

Asmussen, G.(1999). Die Lübecker Flandernfahrer in der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts (1358-1408) (= Werner Paravıcını [Hg.], Hansekaufleute in Brügge Teil 2). Peter Lang Gmbh, Internationaler Verlag Der Wissenschaften

Blanckenburg,C.(2001).Die Hanse und ihr Bier. Brauwesen und Bierangebot im hansischen Verkehrsgebiet. (QDarstHansG NF 51). Köln/Weimar/Wien.

Blom,G.A.(1973).Die Hanseaten in Oslo und Tønsberg, in: Hanse in Europa.

Buszello,H.(1976). Die auswärtige Handelspolitik der englischen Krone im 15. Jahrhundert. Cologne and Vienna

Dollinger, P.(1998). Die Hanse, Stuttgart.

Engel,K.(1914). Die Organisation der deutsch-hansischen Kaufleute in England im 14. und 15. Jahrhundert bis zum Utrechter Frieden. Göttingen.

Fritze, K./Krause, G.(1997).Seekriege der Hanse. Das erste Kapitel deutscherSeekriegsgeschichte, Berlin.

Frıedland,K. (1991). Am Wendepunkt der Hanse.Deutscher Verlag der Wissenschaften VEB.

Hammel-Kiesow, R.(2004). Die Hanse, München.

Helle,K.(1973). Die Deutschen in Bergen während des Mittelalters, in: Hanse in Europa.

Henn, V. (1989). Die Gotlandische Genossenschaft Hansen auf den Niderlandischen Markten,in die Hanse,lebens wirklichkeit und mythos,op.cilt.bd.1.

Henn,V.(1998). Tideman Lemberg - ein Dortmunder Hansekaufmann des 14. Jahrhunderts, in: Kattınger – Wernıcke.

Hoffmann,E. (1977).Die Bedeutung der Schlacht von Bornhöved für die deutsche skandinavische Geschicte. ZVLGA 57.

Hoffmann,E.(1989). Konflikte und Ausgleich mit den skandinavischen Reichen, in: Hanse 1.

Holbach,R.(1994).Seulement pour les Oosterlincz.“ Über die Beziehungen zwischen hansischen Kaufleuten und flandrischen Tuchproduzenten, in: Henn- Nedkvitne.

Jahnke,C.(2000). Das Silber des Meeres. Fang und Vertrieb von Ostseehering zwischen Norwegen und Italien (12.-16. Jahrhundert) (QDarstHansG NF 49).

Jörn,N.(2000). “With money and bloode” Der Londoner Stalhof im Spannungsfeld der englisch-hansischen Beziehungen im 15. und 16. Jahrhundert. (QDarstHansG NF 50). Köln.

Lappenberg,J.M.(1851). Urkundliche Geschichte des hansischen Stahlhofs zu London. Hamburg. [Die Zitate mit Angaben der Urkundennummern beziehen sich auf den selbständig paginierten Urkundenteil.] .

Mühle,E.(1997). Zur Frühgeschichte Novgorods. Von den Anfängen bis gegen Ende des 12. Jahrhunderts, in: SEIBT u. a.
Müller,B. (1989). Das Bergener Kontor und die hansischen Niederlassungen in Tönsberg und Oslo, in: Hanse 1.
Nedkvitne,A.(1994). How Important was Hansa Trade for the Norwegian Economy, in: Henn - Nedkvitne.
Neumann, G.(1976). Hansische Politik und Politiker bei den Utrechter Friedensverhandlungen, in: Frıedland.
Pagel, K.(1942). Die Hanse. Köln.
Puhle, M.(2006). Organisationsmerkmale der Hanse. In: Jörgen Bracker u.a.(Hrsg.), Die Hanse Lebenswirklichkeit und Mythos, Lübeck.
Römer,C.(1973). Die Hanse und die niederländische Städtewelt, in: Hanse in Europa. Köln.

Rybına,E.A.(1984). Über den Novgoroder Handelsvertrag des ausgehenden 12. Jahrhunderts, in: Frıedland.
Rybına,E.A.(1989). Einige Fragen der Beziehungen zwischen Novgorod und der Hanse, in: Wernıcke - Jörn.
Ryckart,M.(1990).Geographie eines Weltmarktes: Handel und Stadttopographie im mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Brügge, in: Frıedland.
Schubert,B.(1998). Der Lübecker Bürgermeister Johann Niebur (1399), in: Kattınger Wernıcke.
Sosson,J.P(1982). Das Oosterlingenhuis in Brügge, in: D'hanes.
Sprandel,R.(1990). Die strukturellen Merkmale der hansischen Handelsstellung in Brügge, in: Frıedland.
Stoob,H(1995). Die Hanse. Graz/Wien/Köln
Techen,F. (1927). Die Deutsche Drücke zu Bergen. (Hansische Volksbücher 1).
Vanderwalle,A.(1990). Hafen und Hafenarbeit im spätmittelalterlichen Brügge, in: Frıedland.